

Mariusz Ciszek

"Etyka seksualna : podstawy antropologiczne", Wojciech Bołoz, Warszawa 2003 : [recenzja]

Studia Ecologiae et Bioethicae 4, 584-587

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wojciech Bołoz, *Etyka seksualna. Podstawy antropologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2003, s.173.

Od kilku już lat obserwuję wzmożoną działalność wydawniczą Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, w obszarze szeroko pojmowanej bioetyki i ekologii człowieka. Monografia, którą pragnę przedstawić czytelnikom powstała pod auspicjami Centrum Ekologii Człowieka i Bioetyki UKSW w Warszawie. Placówka ta jest specyficzną instytucją, która oprócz działalności dydaktycznej, prowadzi również z powodzeniem działalność naukową i to na szeroką skalę, czego najlepszym przykładem jest recenzowana publikacja.

W miejscu tym warto przybliżyć czytelnikom osobę ks. prof. dr hab. Wojciecha Bołoz – który jest autorem recenzowanej książki. Uczony ten napisał wiele oryginalnych i wartościowych monografii¹ i rozpraw głównie z zakresu bioetyki, z których poczesna część już na stałe wpisała się w kanon polskiej literatury etycznej, za przykład posłużyć może jego znana książka pt., *Życie w ludzkich rękach* (Warszawa 1997). W swoich poglądach akcentuje personalistyczną wizję etyki, często krytykując rozwiązania utylitarystyczne², które w sposób instrumentalny traktują człowieka.

Z lektury prac wspomnianego naukowca można wywnioskować, iż jest nie tylko kompetentnym filozofem, ale również posiada imponującą wiedzę z zakresu nauk biomedycznych – co znajduje odzwierciedlenie w jego publikacjach podejmujących istotne problemy współczesności.

W mojej recenzji chciałbym zarekomendować potencjalnym czytelnikom kolejną książkę Wojciecha Bołoz, którą poświęcił bardzo ważnemu, a jednocześnie delikatnemu problemowi etyki seksualnej. Podtytuł monografii sugeruje, iż ma ona na celu przedstawić również podstawy rozstrzygnięć antropologicznych w dziedzinie etyki seksualnej. Monografia składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów oraz z bibliografii, całość zaś zamyka się w 173 stronach.

¹ Zob np.: W. BOŁOZ, *Życie w ludzkich rękach. Podstawowe zagadnienia bioetyczne*, WATK, Warszawa 1997; *Edukacja ekologiczna rodziny. Stan – możliwości – programy*. Pod red. W. Bołoz, WATK, Warszawa 1995; *Utylitaryzm w bioetyce. Jego założenia i skutki na przykładzie poglądów Petera Singera*. Pod red. W. Bołoz, G. Höver`a, WUKSW, Warszawa 2002; *Między życiem a śmiercią. Uzależnienia – Eutanazja – Sytuacje graniczne*. Pod red. W. Bołoz i M. Ryś, WUKSW, Warszawa 2002.

² Zob. W. BOŁOZ, *O konieczności zajmowania się utylitaryzmem w etyce*, (w:) *Utylitaryzm w bioetyce. Jego założenia i skutki na przykładzie poglądów Petera Singera*. Pod red. W. Bołoz, G. Höver`a, WUKSW, Warszawa 2002.

We wprowadzeniu W. Bołoz uzasadnił potrzebę naświetlenia sfery ludzkiej seksualności z pozycji etyki. Za przykłady podaje zmiany jakie dokonały się w świadomości zachodnich społeczeństw nazywane „rewolucją seksualną”, która przyczyniła się m.in. do obniżenia wieku inicjacji seksualnej wśród młodzieży, prowadząc do wzrostu niechcianych ciąży, niepełnych rodzin, kosztów utrzymania domów dziecka a nawet aborcji.

Rzeczywiście, problem właściwej etyki i edukacji seksualnej nabiera współcześnie na znaczeniu biorąc pod uwagę chociażby próby legalizacji (a w niektórych krajach również ich legalizację) takich zjawisk, jak małżeństwa pomiędzy homoseksualistami łącznie z ich roszczeniami do adopcji dzieci. Zjawisko homoseksualizmu jeszcze kilkanaście lat temu traktowane było w kategoriach patologii lub choroby, współcześnie zaś taki sposób egzystencji propaguje się jako tzw. „alternatywny styl życia”. Moralisci i etycy katoliccy potępiają tego typu praktyki, dlatego też autor uznał, iż należy na gruncie analiz antropologicznych uznać jakie ludzkie zachowanie należy uznać za moralnie słuszne, opowiadając się w efekcie za modelem personalistycznym.

Rozdział pierwszy książki stanowi wprowadzenie do dalszych szczegółowych rozważań. W tej części pracy W. Bołoz wyjaśnił podstawowe pojęcia, które znajdują zastosowanie w dalszych partiach monografii. Autor zauważył, iż płciowość człowieka można rozpatrywać w trzech płaszczyznach: **biologicznej, społecznej i personalistycznej**. „Pierwsze z nich podkreśla determinację płci i płciowości przez biologię, a biologiczne wyjaśnianie płciowości wydaje się dla tego stanowiska decydujące” (s. 16-17). Zwolennicy takiego podejścia zwracają uwagę na mózg jako ośrodek sterujący organizmem i życiem ludzkim, wprowadzając do literatury pojęcie tzw. płci mózgu. W drugim ujęciu ludzka płciowość, rozpatrywana jest jako pewien kulturowy konstrukt społeczny, narzucający odpowiednie pojmowanie specyfiki płci oraz ról jakie z nich wynikają. Orientacja trzecia – personalistyczna, po której stronie opowiada się również autor, podkreśla, iż „płciowość ludzka jest bazą umożliwiającą spotkanie międzyosobowe i stanowi rodzaj <<bramy otwierającej>> osobę na innego człowieka” (s. 18).

W dalszych partiach tego rozdziału uczony przedstawił źródła rewolucji seksualnej cywilizacji zachodniej. Następnie zaś ukazał krótką historię etyki seksualnej, w starożytności, w judaizmie oraz w chrześcijaństwie.

Rozdział drugi monografii poświęcony został zagadnieniu struktury ludzkiej płciowości. Jest ona ukazana w perspektywie psychologicznej, środowiskowej i biologicznej. Autor wskazał na wzajemne powiązanie tych trzech komponentów, które „sprawiają, że każdy realizuje swoją płciowość w niepowtarzalny sposób, jako ważną sferę własnej osobowości” (s.35).

Rozdział trzeci pełni bardzo ważną rolę w recenzowanej książce. W tej części publikacji autor ukazał kryteria oceny zachowań seksualnych na przykładzie koncepcji Platona, socjobiologii E.O. Wilsona oraz personalizmu Jana Pawła II.

W opinii uczonego koncepcja Platona nie może stanowić podstawy dla etyki seksualnej, ponieważ neguje ludzką cielesność, natomiast ujęcie socjobiologiczne kładzie znowu zbyt silny nacisk na sferę biologiczną człowieka, pomijając jej wymiar duchowy. Jedynie personalistyczne podejście, akcentowane w myśli Jana Pawła II w sposób pełny ujmuje seksualność człowieka. Profesor W. Bołoz sformułował także pomocne kryteria norm i ocen działań seksualnych człowieka, bowiem jak zauważył chcąc „rozsądnie i odpowiedzialnie kształtować kulturę seksualną społeczeństwa, trzeba wskazywać na takie racje, które sprzyjają zarówno rozwojowi poszczególnych osób, jak też mają na względzie dobro całego społeczeństwa”. Wymienia tutaj następujące zasady: **miłości, promocji i ochrony życia, respektowania godności człowieka oraz rozwoju** (s. 66).

W **rozdziale czwartym** ks. Bołoz zajął się problematyką płciowości w procesie realizacji. Uwydatnił przy tym rolę ludzkiej seksualności w służbie miłości oraz prokreacji. Jak zauważa „W tych dążeniach, mających swe źródło w biologii oraz w psychice mężczyzny i kobiety, wyraża się powołanie – wszczepione człowiekowi w akcie stworzenia – do życia we wspólnocie, do przekazywania życia, do rozwoju przy pomocy drugiego człowieka” (s.72). Miłość jest bowiem relacją międzyludzką, która angażuje wszystkie sfery ludzkiej osoby, natomiast poczucie wstydu jest wrodzonym naturalnym zabezpieczeniem osoby przed działaniami naruszającym jej godność, np. w przypadku, gdy akt płciowy nie jest motywowany miłością, lecz jedynie potrzebą ulotnej przyjemności.

W dalszej części tego rozdziału ks. profesor zwrócił uwagę na relacje zachodzące między wychowaniem seksualnym a wychowaniem moralnym, ponieważ „Każdy człowiek wezwany jest do rozwoju, którego celem jest osiągnięcie dojrzałości biologicznej, psychicznej, społecznej i moralnej” (s.86). Wychowanie seksualne jest więc integralnym elementem kształtowania osobowości młodego człowieka, dlatego też stanowi istotny fragment wychowania moralnego. Niezbędna jest tu pomoc takich podmiotów wychowania, jak: **rodzina, szkoła czy Kościół**, które powinny właściwie urabiać osobowość wychowanka również w aspekcie jego płciowości, które określa jako **wychowanie do miłości**.

W **rozdziale piątym** uczony przedstawił dwie drogi realizacji ludzkiej płciowości, jakimi są: **małżeństwo i dziewictwo**. Autor zauważył, iż każdy człowiek powołany jest do miłości – jest to główna prawda charakterystyczna dla myśli chrześcijańskiej, wyeksponowana zwłaszcza w filozofii Jana Pawła II. Powszechną drogą prowadzącą do realizacji tego zadania jest małżeństwo i życie rodzinne wyrażające się w tzw. **komunii osób**. Wynika ona ze specyfiki ludzkiego bytu złożonego z pierwiastka duchowego i cielesnego. „O ile pierwiastek duchowy stanowi podstawę równości i jednorodności wszystkich ludzi, o tyle pierwiastek cielesny jest przyczyną ich zróżnicowania. Człowiek istnieje bowiem jako mężczyzna i kobieta” (s.103). Komunia osób zaś wyraża się w ich wzajemnym dopełnieniu, które gwarantuje monogamiczny model rodziny i małżeństwa.

Realizacja powołania do miłości może wypełnić się także w życiu w dziewictwie. W Kościele katolickim wyraża się ono w dwóch formach: celibacie duchownych oraz bezżenności związanej z życiem konsekrowanym, zaś „Ci, którzy ją podejmują, czynią Chrystusa sensem swojego życia, łącząc je z Chrystusem w komunii miłości i starając się naśladować tę formę życia, którą obrał dla siebie Syn Boży” (s. 114).

W ostatnim, **szóstym rozdziale** monografii został podjęty aktualny i złożony problem form nieprawidłowego rozwoju płciowości z uwzględnieniem możliwości przeciwdziałania. Autor zwraca uwagę na różne sposoby ocen zaburzeń rozwoju seksualnego, wymieniając kryteria: **moralne, psychologiczno – medyczne oraz społeczno – prawne**.

Następnie analizuje pojęcie patologii seksualnej przedstawiając jej klasyfikację, kładąc nacisk na moralny aspekt tego zagadnienia, wyrażający się w odpowiedzialności za własny i cudzy rozwój seksualny. Autor reprezentuje pogląd, iż lekceważenie „norm moralnych, świadome poszukiwanie patologicznych doświadczeń seksualnych może prowadzić do utrwalenia się nieprawidłowych preferencji” (s.129). Do takich zachowań zalicza takie niepożądane zachowania, jak: **autoerotyzm, przedwczesną inicjację seksualną oraz homoseksualizm**, wskazując na negatywne konsekwencje zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Nakreśla także sposoby przeciwdziałania i uzdrawiania tych zachowań.

Podsumowując monografia Wojciecha Bołozza, jest bardzo wartościowym wprowadzeniem w problematykę etyki seksualnej. Zaletą tej książki jest to, iż jej autor problematykę ludzkiej płciowości nie redukuje do jednego opozycyjnego stanowiska, akcentującego biologiczną lub psychiczną sferę człowieka, lecz nawiązując do klasycznej antropologii, starał się ukazać pełną koncepcję człowieka, w której oba te czynniki są wzajemnie zintegrowane.

Oryginalnym wkładem uczonego do problematyki etyki seksualnej jest założenie, iż nasza płciowość jest integralną częścią osobowości każdego człowieka, dlatego należy dbać o właściwy rozwój tej sfery, co powoduje, iż realizacja ludzkiej płciowości podlega kwalifikacji moralnej. Polemizuje przy tym z założeniami liberalnych humanistów, iż sposoby realizacji seksualności są prywatną sprawą jednostki, ponieważ skutki niewłaściwych zachowań negatywnie wpływają nie tylko na jednostkę, lecz również na całe społeczeństwo.

Cała publikacja godna jest polecenia właściwie wszystkim czytelnikom, a już na pewno tym, którzy opowiadają się za nauką społeczną Kościoła. Niewątpliwie stanowić ona będzie wsparcie zarówno dla naukowców, studentów, jak i nauczycieli oraz entuzjastów zagadnień z zakresu etyki stosowanej, antropologii filozoficznej czy szeroko pojmowanej bioetyki. Na tej podstawie twierdzą, iż książka jest jak najbardziej „na czasie” oraz wypełnia dużą lukę na naszym rynku wydawniczym.

Mariusz Ciszek